

Om flygstationen på Märsgarn

Text: Richard Roosvall.

Kurt Jörgne och Govert Åhlund, F 2 Kamratförening, har bidragit med fakta.

När de unga flygpionjärerna vid Marinens flygskola på Märsgarn fick order att sjöflygplanen skulle bogseras in till Stockholm för teknisk undersökning, fick de nog och sade upp sig.

Visserligen hade skadorna på materielen, liksom reservdelsbehovet, tilltagit i oroväckande grad, och kanske hade flygövningarna varit lite våghalsiga.

Men flygplan skulle ju för tusan flygas och inte bogseras på sjön!

Och var det några som var tekniska experter på flygplan, så var det minsann piloterna själva!

I den vevan utbröt första världskriget, och för att inte missa chansen till mer flygning, anmälde de sig genast till tjänstgöring igen.

Horsfjärden har inte enbart varit hemvist för Marinen. Även flyget har haft en bas ute i den så kallade *Flygviken* på Märsgarn.

Det hela började med att *Marinens flygväsande* bildades 1913, med en flygskola vid Oskar Fredriksborg, vilken året därpå flyttades till Horsfjärden under befäl av flygpionjären löjtnant Olle Dahlbeck, som här ses till rors i en *Donnet-Lévêque* flygbåt.

Den första maskinen var en Blériot skänkt av bryggeridirektören Neumüller, och kallades följaktligen för *Bryggarkärran*. Med 22 flygplan, varav 14 stycken utgjordes av skänkta maskiner — bland annat av Anders Zorn, samt tre flygbåtar inköpta för överblivna medel från *Sverige*-insamlingen — tränades flygspaning, vilket då var något helt nytt och epokgörande i militära sammanhang.

Spaningsplan S 5, Heinkel He 5 Hansa

Kort tid efter första världskrigets utbrott organiserades marinflyget till världens första flygande neutralitetsvakt, med konvojering, spaning och avvisning av främmande örlogsfartyg på programmet.

Under kriget upprättades ytterligare ett antal

flygstationer utmed kusterna, bland annat på Gålö, vilka tillfördes ett växande antal flottörförsedda flygplan av typ Farman, Morane-Saulnier och Thulin, liksom tyska och italienska plan.

Flygstationen på Märsgarn byggdes successivt ut med slipar, hangarer och verkstäder. På 1920-talet utvecklades Märsgarnsstationen till en division under *Andra flygkåren* vid Hägernäs, sedermera *Roslagens flygflottilj, F2*. Den f.d. torpedkryssaren *Jakob Bagge* förlades i Flygviken som depåfartyg för flyget. Mellankrigstidens luftflotta utgjordes av en division spaningsplan typ S 5 Hansa.

Under andra världskriget tillfördes F 2:s andra division vid Horsfjärden ett antal torpedplan typ T2, förlagda till basen på Gålö under befäl av kapten Rapp, som sedermera blev ÖB. F.d. pansarbåten *Dristigheten* var depåfartyg. Förläggningar fanns i *Flygvillan* och i gamla Sveabåten *SS Rane*. Kapten Å S Brydolf var divisionschef på Märsgarn. Start och landning skedde ibland inne i den trånga Märsgarnsviken. När Horsfjärden var isbelagd låg divisionen vid Biskopsudden på Djurgården.

Till den marina flygverksamheten bidrog under andra världskriget även flygplankryssaren *Gotlands* åtta katapultstartade flottörförsedda spaningsplan typ S 9 Hawker Osprey.

Några flygarminnen

Flottörlandning på skare

Den 5 mars 1943 flögs en S 17 med två mans besättning från Horsfjärden in till vinterbasen på Djurgården. Motorkrängel tvingade piloten till en nervpirrande nödlandning på det snötäckta Skarpnäcksfältet. Flottörerna gled emellertid fint på gräsfältets skare, och man kunde lyfta dagen därpå och fortsätta resan..

Såg rysk ubåt torpedera

Govert Åhlund, nu 90-årig f.d. marinflyg-pilot, var stationerad på Märsgarn under andra världskriget. Den 8 augusti 1942 såg han periskopet på den ryska ubåten L-3 som just torpederat det svenska malmfartyget *C. F. Liljevalch* i den konvoj han övervakade från luften vid Västervik. Fartyget sjönk på tre minuter och tog med sig 33 man i djupet.

Avveckling efter kriget

Flyget vid Horsfjärden avvecklades 1945. Kriget var slut och den nya uppfinningen *radar* började då ta över spaningsflygets uppgifter. Flygflottiljen F2 ombildades 1949 till Flygkår med bl.a. flygräddningsutbildning på programmet. Verksamheten lades ned 1974.

Många minns ännu hur sjöflygplanen makligt rörde sig över himlavalvet. Plötsligt en dag flög de alla in i solen. Deras hangar med välvt tak, uppförd 1931 på Märsgarn, revs i slutet av 1900-talet. Det forna marinflygområdet brukas idag av Sjövärnsskåren. En epok har försvunnit spårlöst.

Så kom några decennier med nytt surr i skyn. Och nu är även helikopterepoken över vid Horsfjärden.

"Författare är Richard Roosvall, Haningebo sedan 1971 och Årsta Havsbadbo sommartid sedan 1939. Producerar samfällighetens medlemstidning Årsta Havsbladet där denna artikel var införd. Ansvarar för sportstugemuseet Årstastugan. Hängiven bygdens och Marinens historia."